

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı

Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi
Genel Koleksiyon 7867

Uygulama: Dilek BOZYİĞİT

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KÜTÜPHANE VE KOLEKSİYON HAKKINDA

Sosyal hizmetlerin vakıflar aracılığı ile yürütüldüğü Osmanlı Devleti'nde, insanların kütüphane ihtiyaçlarına da vakıf kütüphaneler ile cevap verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin önemli kültür merkezlerinden biri olan Bursa şehrinde, bu anlamda kıymetli vakıf kütüphaneler meydana getirilmiştir. Genel olarak cami dolaplarında, tekkelerde ve dersane gibi mekânlarda kurulan Bursa kütüphanelerinin sahip olduğu kitaplar için 1927 Bursa Vilayeti Salnamesi'nde şöyle denilmektedir: “Bursa şehri kütüphaneleri en nefis mücelledat ile pek zengin bir hazine-i irfandır. Kitaplar içinde 5-6 yüzyıl evvel teclid ve tezhib edilmiş pek makbul nüshalar vardır. Maalesef farklı binalarda bulunan bu mücelledat-ı nefise tek bir binada toplanamamıştır”. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından işlevini yitiren kurumlarda dağınık halde bulunan kitaplar, yavaş yavaş Orhan Camii eyvanlarına taşınmıştır. 1969 senesinden itibaren ise İnebey Medresesi “Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi” adı altında hizmet vermektedir. Yıldırım Beyazıd dönemi devlet adamlarından olan İnebey Subaşı'nın yaptırdığı medrese, 14. yüzyılın özgün bir taş yapısıdır. 17. yüzyılda Amcazade Hüseyin Çelebi tarafından ciddi şekilde tamir ettirildiği için bu tarihlerden sonraki kadı sicillerinde Hüseyin Çelebi Medresesi adı ile anılmıştır. Bir ara özel kişilerin eline geçen medrese binası, 1961 senesinde toplanan Bursa Eski Eserleri Sevenler Derneği tarafından bağış paralarla satın alınmıştır. Kütüphane olarak kullanılmak şartı ile Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir. 1969 senesinden itibaren bina, Bursa'daki yazma ve eski harflerle basılmış eserlerin toplandığı bir kütüphane haline gelmiştir.

Kütüphanede mevcut bulunan dermeler şöyledir:

I. Yazma Eserler :

- 1.Orhan Koleksiyon
- 2.Haraççiođlu Koleksiyon
- 3.Hüseyin Çelebi Koleksiyon
4. Kurşunizade Koleksiyon
5. Ulu Camii Koleksiyon
6. Milli Koleksiyon
7. Halkevi Koleksiyon
8. Genel Koleksiyon

II. Basma Eserler:

1. Arap Harfli Basma Kitaplar
2. Latin Harfli Basma Kitaplar

Genel Koleksiyon :

Bu koleksiyon 1926–1929 tarihleri arasında oluşturulan kurul marifetiyle, Bursa ve civarında aktif olarak hizmet eden çeşitli tekke, dergâh ve kütüphane kitaplarından oluşmuştur. Genel koleksiyonda pek çok derme koleksiyon yer almaktadır. Bu koleksiyonlardan biri de Süleyman Paşa Kütüphanesi Koleksiyonudur. Orhan Bey’in oğlu şehzade Süleyman Paşa’nın Yenişehir’de yaptırdığı külliyesinin bir odasında zamanla oluşan bir kütüphane olup 22 Mayıs 1963 tarihinde yalnızca el yazması 135 kitap, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi’ne nakledilmiştir. 1900’lü yıllarda kütüphanenin “hafız-ı kütüb”ü Menteşeli Hoca Halil Efendi’dir. 1918’de hafız-ı kütüb’lük görevine getirilen ‘Gıgıcı Hafız’ namı ile bilinen Mehmed Efendi, Yunan işgalinde tahrip edilmekte olan kütüphaneyi tek başına müdahale ve mücadele ederek mümkün olanları kurtarmıştır.

MÜELLİF VE ESERİ HAKKINDA

Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi 7867 demirbaş numarasına kayıtlı ‘Haşiyeye-i Telhisu’l-Miftah’ adlı eserin müellifi Ebu’l-Hasan Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî el-Hanefî (ö. 816/1413) olup eser dili Arapça’dır.

Medreselerde düzgün ve yerinde konuşma sanatının kurallarını inceleyen Belâgat ilminin temelini Siraceddin Sekkâkî’nin (- 1228) « Miftâhu’l Ulûm » adlı eseri teşkil etmektedir. Bu eser, gerek şerh gerekse hâşiyeye olarak daha sonraki belâgat kitaplarının esasını oluşturmuştur. Belâgat ilmi alanında en yaygın olarak okutulan kitaplar arasında es Seyyid eş – Şerîf el – Cürcânî (ö .816 / 1413)’nin «Miftah Haşiyesi » bulunmaktadır. Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî ‘nin bu haşiyesi; Hatib el- Kazvîni’nin Telhis u’l- Miftah isimli eserine, Ömer et- Taftazani’nin el-Mutavvel isminde yazdığı şerhine yapılan en önemli haşiyelerden biridir.

Arap dili, kelam ve fıkıh alimi olan Cürcani 24 Şaban 740(24 Şubat 1340) tarihinde Cürcan yakınlarındaki Takû’de doğdu. Herat ve Mısır’da eğitim aldı. Şiraz’da müderrislik yaptığı dönemde akli ilimlerdeki şöhretinden dolayı Şiraz’ı zapt eden Timur’un dikkatini çekti ve istemese de Semerkant’a götürüldü (789/1387). Burada on sekiz yıl baş müderrislik yaptı ve pek çok eser kaleme aldı. Yine burada iken Nakşibendi tarikatına giren Cürcani, Timur’un ölümünden sonra Şiraz’a döndü.

Cürcani, kendisinden sonra gelenlere de önemli tesirlerde bulunmuş çok yönlü bir alim dir. Kelam, Arap dili ve edebiyatı üzerine yoğunlaşmakla beraber felsefe, mantık, astronomi, matematik, mezhepler tarihi, fıkıh, hadis, tefsir, tasavvuf gibi dini ve akli ilimlerde eserler vermiş ve ‘‘allame’’ unvanı ile anılmıştır.

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

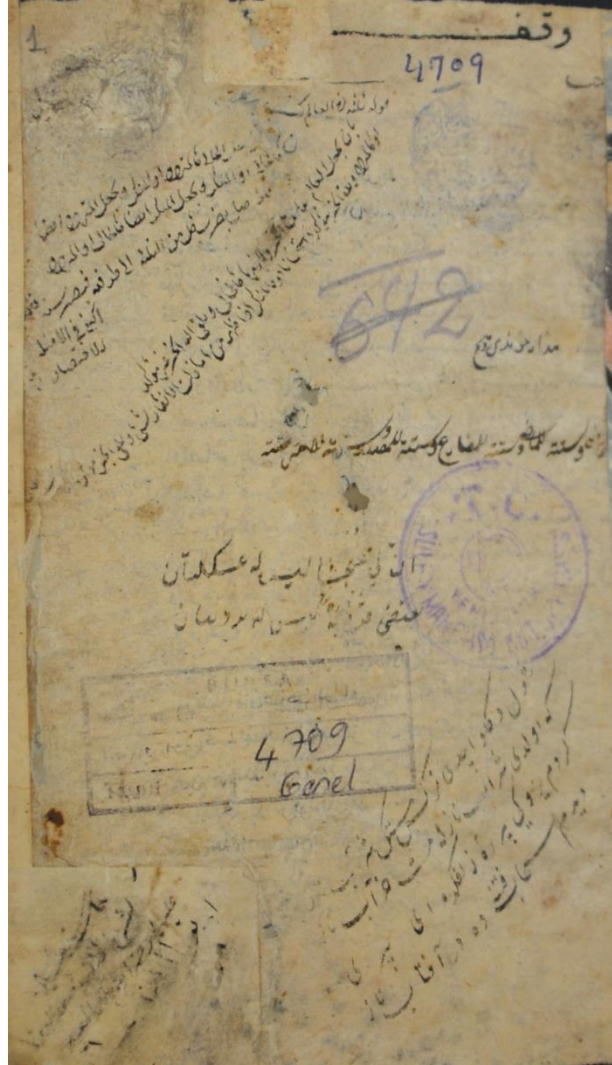
Kitaplarda “T.C. Yenişehir Süleyman Paşa Kütüphanesi 1923” mührü bulunmaktadır.

Kitap Şifahanesi’nde onarımı tamamlanan eserin ilk sayfasında olduğu tespit edilen kütüphane mührü okunamayacak kadar silik durumdadır.

Eserin ön iç kapak kısmında «Meânî - Bedî - Beyan» şeklinde alınmış bir not görülmektedir.

Dili Arapça olan bu eserin yine ilk sayfasına Osmanlı Türkçesi ile bazı notlar alınmıştır. Ön kapak iç kısmında Süleyman Paşa yazısı görülürken ilk sayfanın başında “vakıf” yazısı ve sağ alt köşesine yazılmış olan şiir kıtası silinmiş kısımlarına rağmen kısmen okunabilmektedir:

“şol denlü açtı nergis-i mestin şarab ..(?)
/ ki oldu şarab nazîle mest-i harab ...(?)/
gördüm yüzünü perde-i zülfünde ey peri /
dedim sehab-ı fitnededir afitab naz”.

YAZMANIN TANIMI

Metin Kısmı

Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi 7867 envanter numaralı yazma eser, mukavva cilde sahip olup, yüzeyi ebru ile kaplanmıştır. Sırt kısmının malzemesi ise deridir.

Baş ve etek kısmında deri kayıpları tespit edilmiştir. Eser, metin kısmından tamamen ayrılmamıştır. Sırt dikişi ve şiraze örgüsü sağlam olup, günümüze ulaşmıştır. Ancak kolon dikişleri tamamen kopmuştur.

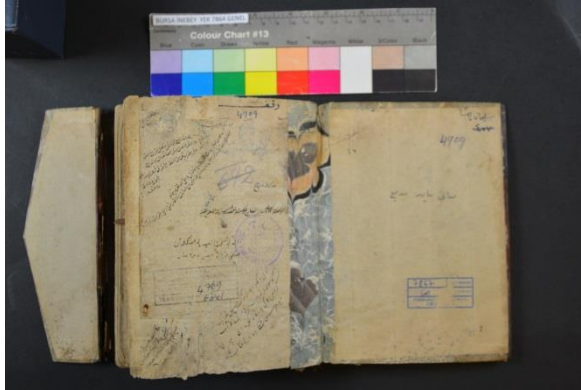
Metin kısmında böcek tahribatı, mikroorganizmalar ve kurt yenikleri bulunmaktadır. Eserin tamamı nem tahribatına maruz kaldığı için pamuklanma görülmektedir. Cildin deri ile kaplanmış, sırt ve sertap kısımlarında parça kayıpları ve kopmalar mevcuttur.

YAZMANIN TANIMI

Cilt Kısımı

Ölçüleri 14,x18,2x2,5 cm olan
eserin cildi, ebru ile
kaplanmıştır.

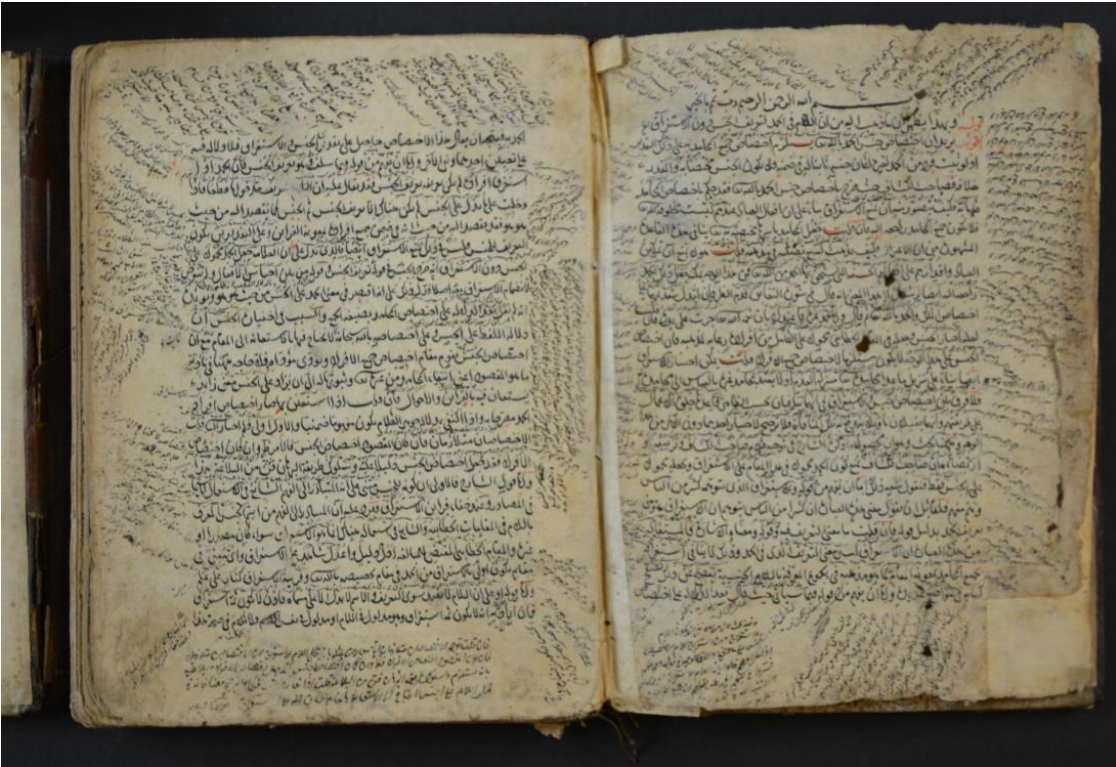
Eserin şirazeleri, sertapı ve miklepi mevcuttur. Yan kağıtları yoktur, ön-arka kapağı ilk ve son metinle birleştiren kısımlarda, eski onarımda yapıldığı düşünülen şerit şeklinde hatip ebru bulunmaktadır.

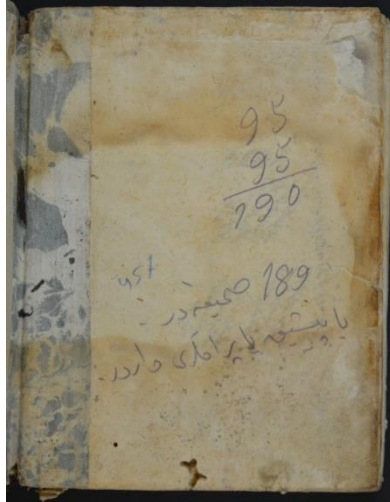
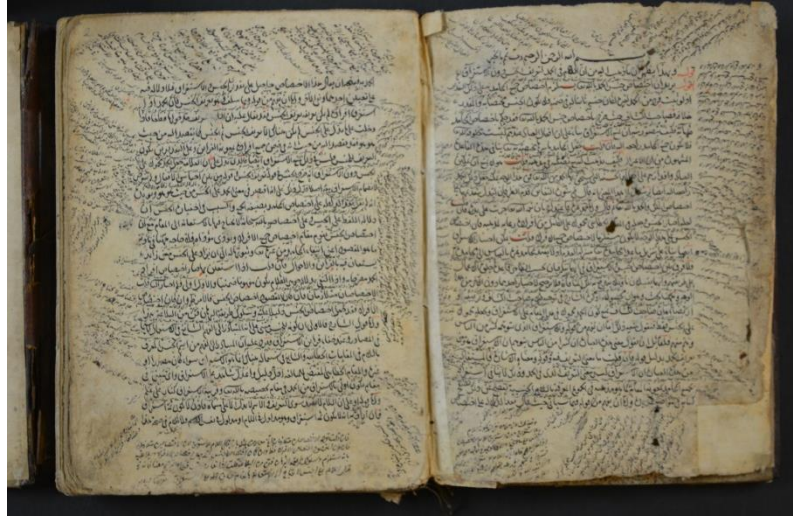
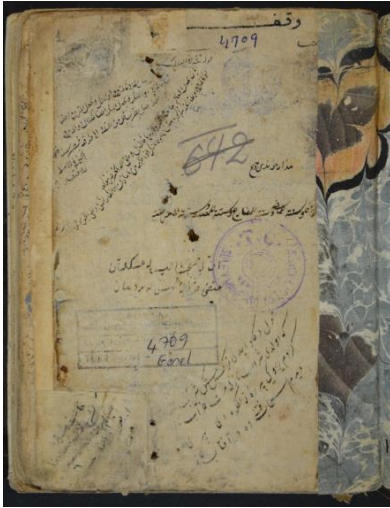

YAZMANIN TANIMI

Metin Kısmı

Eserin metin kısmı 94 varak, 23 satırdan oluşmaktadır. Metin yazıları; siyah is mürekkebi ve kırmızı mürekkep kullanılarak, talik hat yazısı ile yazılmıştır.

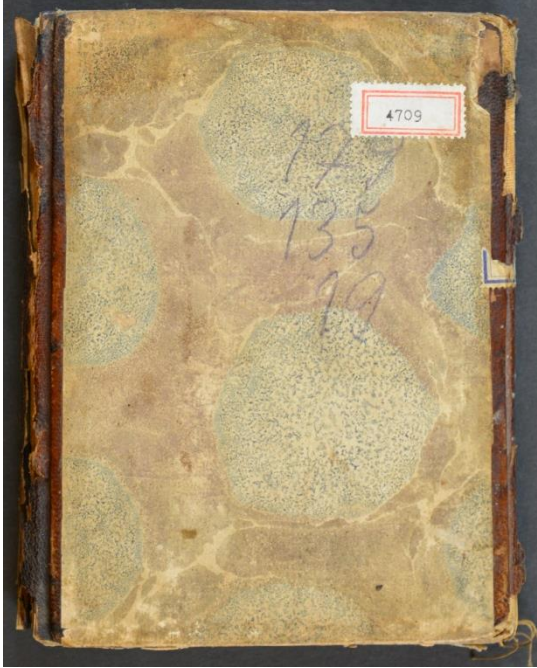
Eser nem tahribatına maruz kalmıştır. Bu nedenle pamuklanma mevcuttur.

Metin kısmının ilk ve son sayfaları üzerinde ilgisiz yazılar bulunmaktadır. Kolon dikişleri ve şirazeleri kopmuş, kısmen kaybolmuştur.

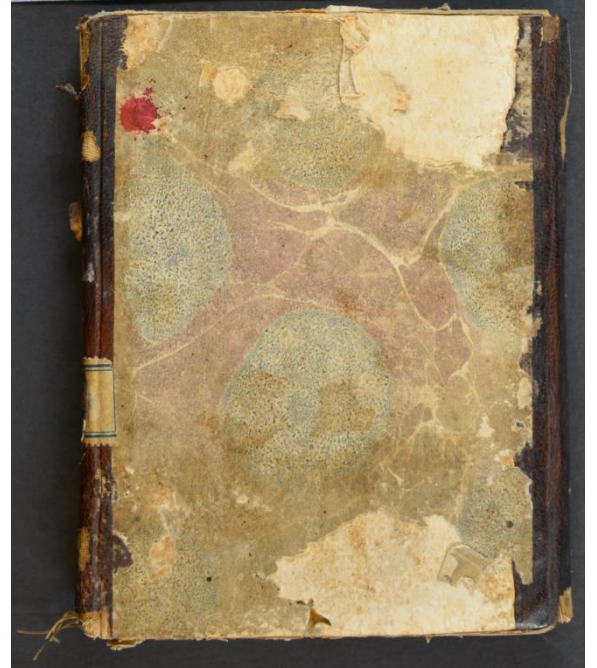
BOZULMALAR

Cilt Kısımı

Eserin yüzeyinde eksik kısımlar, yırtılmalar, yüzey aşınmaları, kenar kıvrılmaları, katlanmalar, soyulmalar, lekelenmeler, toz ve yüzey tahribatları görülmüştür.

Ön kapağın dış yüzeyi, kumlu ebru ile kaplanmıştır.

Arka kapağın dış yüzeyi, kumlu ebru ile kaplanmıştır.

Ön kapağın iç yüzü kağıt kaplı

Arka kapağın iç yüzü kağıt kaplı

Eserin kapaklarının iç kısımlarında; tozlanmalar, lekelenmeler, pamuklanma ve nem tahribatı görülmektedir.

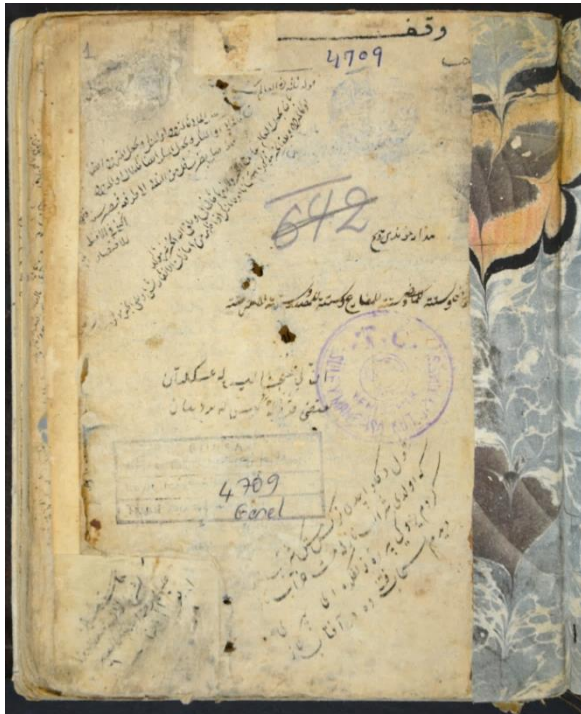
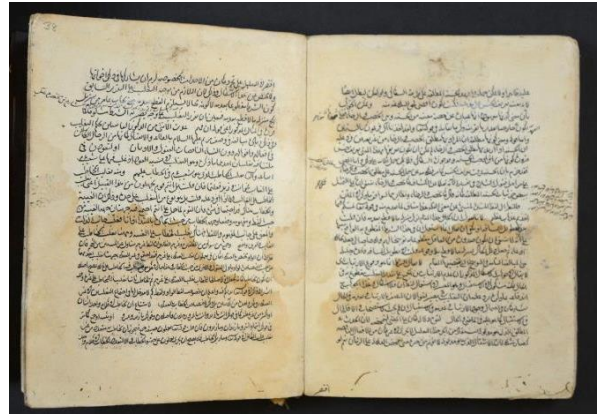
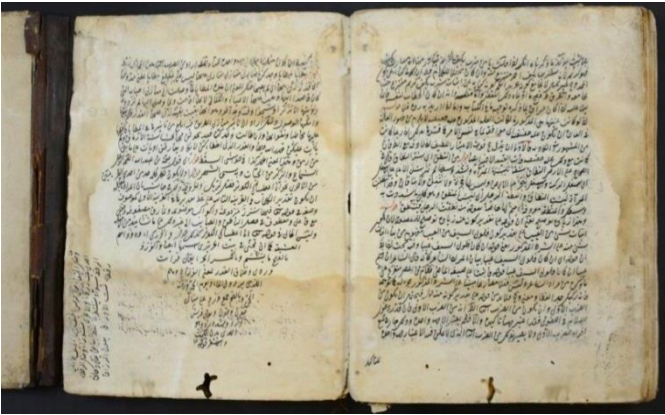
Eserin sertapında, sırtında, ön-arka kapaklarında, köşe ve kenarlarında; eksik kısımlar, yırtılmalar, yüzey aşınmaları, kıvrılmalar, soyulmalar, lekelenmeler, tozlanmalar ve yüzeyde nem tahribatı görülmüştür. Ön kenar, etek ve baş kısmında kolon dikişlerinin kopması sonucu oluşan dağılmalar mevcuttur.

BOZULMALAR

Metin Kısmı

Eserin tamamında, nem tahribatı sebebiyle oluşan mikroorganizmalar görülmüştür.

Eserin bazı sayfalarında yırtılmalar, nem tahribatı, böcek yenikleri, eksik kısımlar ve sayfa birleşim noktalarında ayrılmalar görülmüştür.

KONSERVASYON

Metin Kısmı

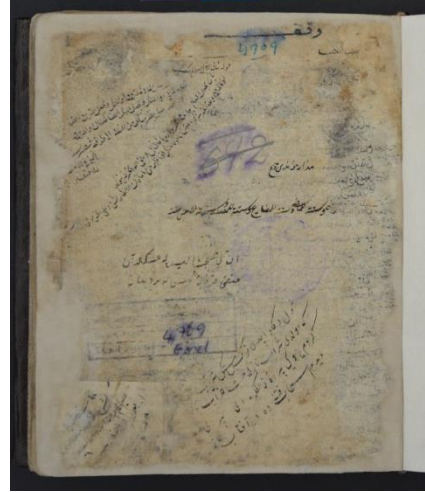
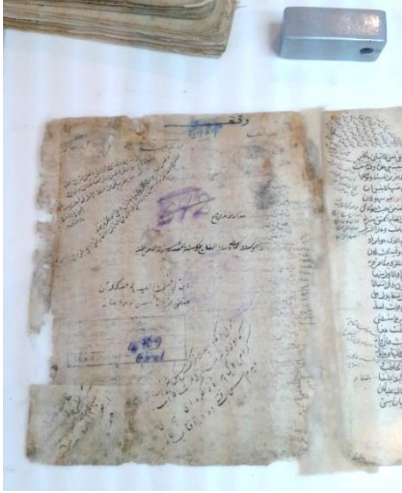

Eserin kuru temizlik işlemi, hamur silgi ve bisturi ile yapılmıştır. Eski onarımlar çıkarılarak, uygun kalınlıkta japon kağıdı ile eksik kısımlar tamamlanmıştır.

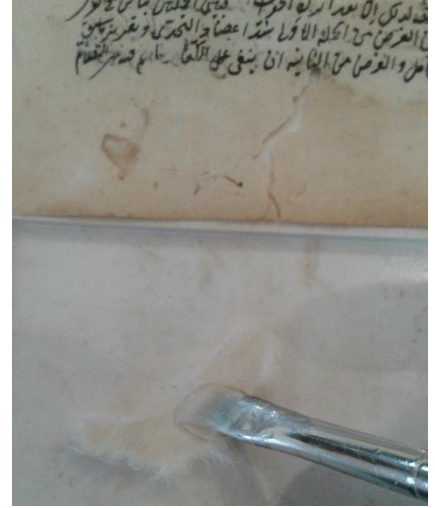
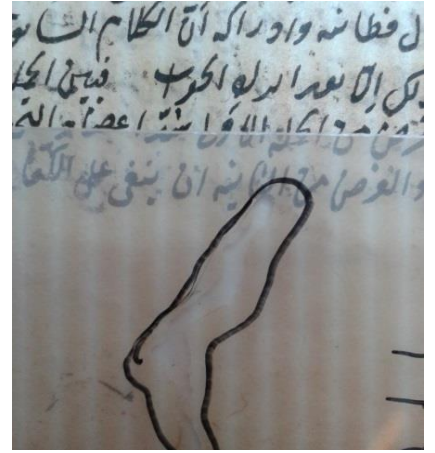
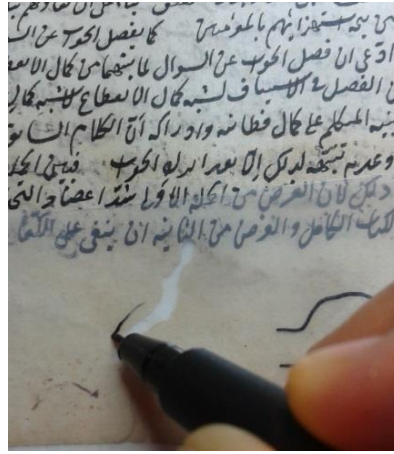
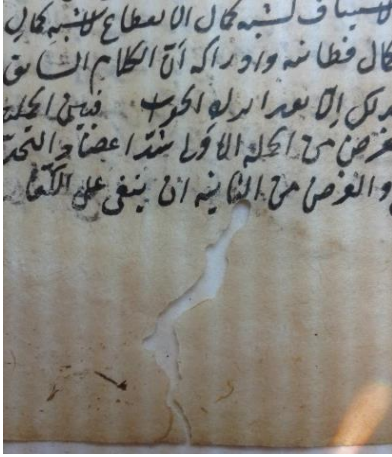

Eserin tamamı mikroorganizmalı olduğu için, dezenfekte işleminde % 70'lik alkol ve su karışımı hazırlanıp pamuk ile tampon yapılarak uygulanılmıştır.

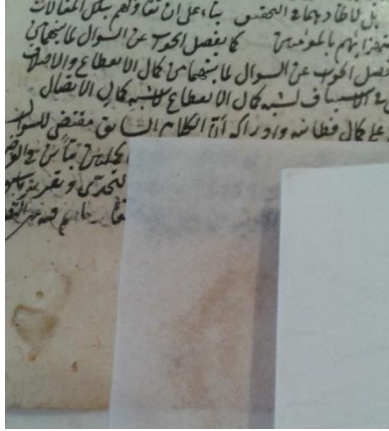
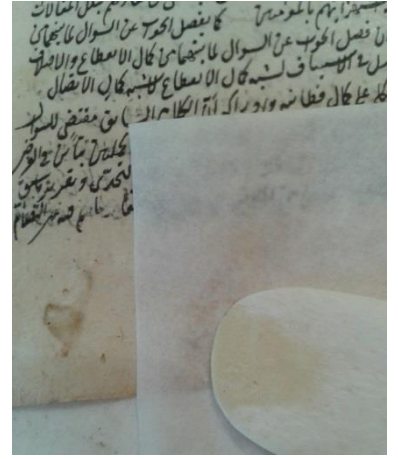
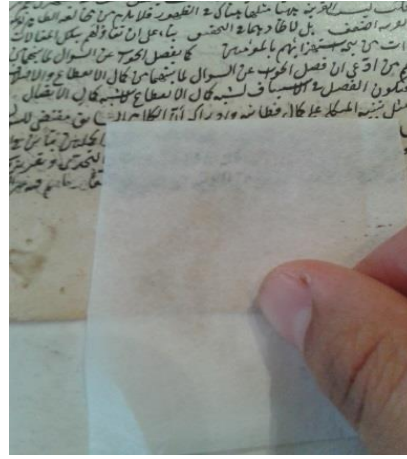
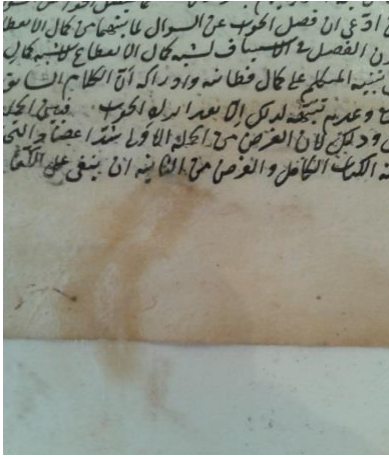

İlk sayfa oldukça yıpranmış ve pamuklaşmıştır. Eski onarımları çıkarılarak yeniden tamamlama işlemi yapılmış, tüm yüzeye metil selüloz ve alkol karışımı ile sağlamaştırma işlemi yapılmıştır.

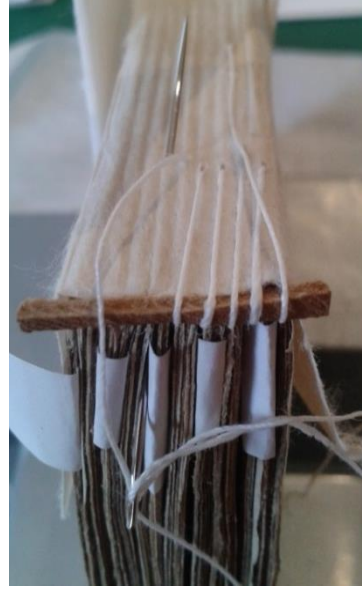
Eserin bazı sayfalarında görülen böcek yenikleri ve eksik kısımlar, japon kağıdı ile tamamlanmıştır. Liflendirilen Japon kağıdı metil selüloz ile eksik kısma uygulanmıştır.

Tamamlama işlemi yapılan eser, holitex ve kurutma kartonu ile ağırlık altına alınarak kurutma işlemi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra tüm sayfaların ön ve arka yüzeylerine % 2'lik alkol ile seyreltilmiş metil selüloz uygulanmıştır.

Dezenfekte ve tamamlama işlemleri biten sayfalar birleştirilerek, formlar bir araya getirilmiş ve sırt dikişi yapılmıştır. Özgün sırt bezi tekrar kullanılarak, sırt kısmına 0,14 mikron kalınlığında Japon kağıdı ile destek yapılmıştır.

Eserin kolon dikişleri yapılmıştır.

Kolon dikişi yapılan eserin, özgün şirazesini tekrar eski yerine yerleştirilmiştir.

KONSERVASYON

Cilt Kısım

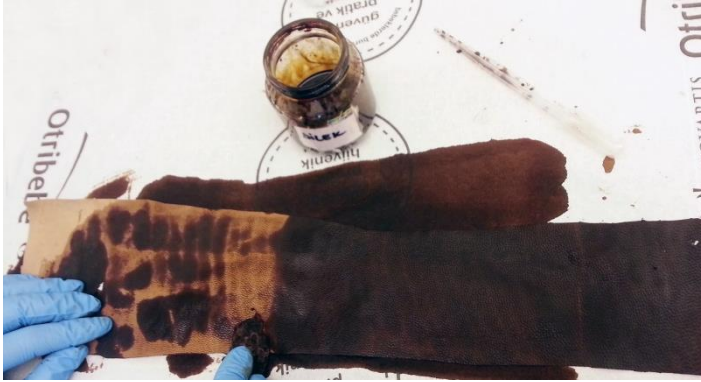

Eserin metin kısmı, ciltten ayrılmıştır. Ebru şeritlerin yapıştırıldığı kapakların iç kısımlarındaki yapıştırıcı artıkları, yoğun kıvamlı metil selüloz ile nemlendirilerek bistüri ve spatula kullanılarak temizlenmiştir.

Ciltteki böcek galerileri içinde bulunan böcek artıkları temizlenmiştir. Metil selüloz ile metil selüloz tozu karıştırılarak bir hamur elde edilmiş ve böcek galerileri doldurulmuştur. Ön ve arka kapakların murakka olması sebebi ile kapaklardaki eksik kısımlar, Japon kağıdı ile tamamlanmıştır. Ayrılan murakka yapıştırılarak biraraya getirilmiştir.

Sırt ve sertap kısımlarındaki eksikleri tamamlamak için inceltmiş deri, anilin kompleks deri boyası ile boyanmış ve eksik kısımların tamamlanmasında kullanılmıştır.

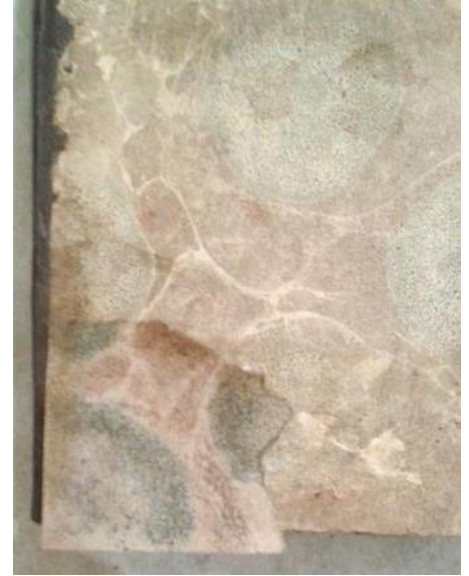
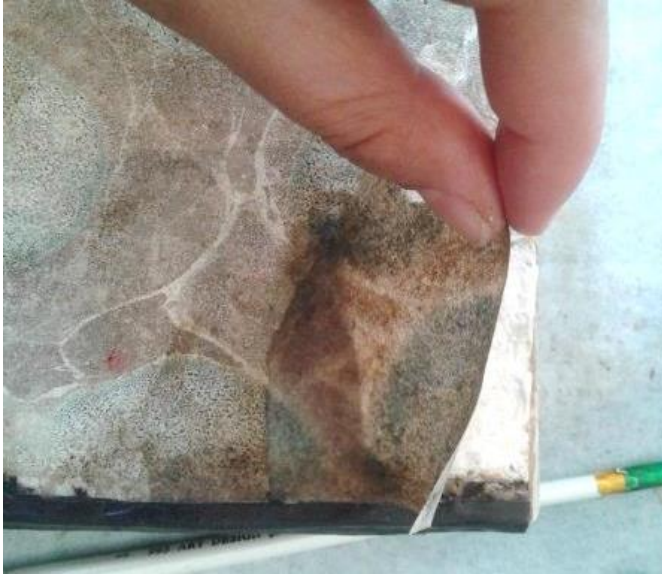

Kapakların iç kısımlarının sırt yüzelerindeki yapıştırıcı kalıntıları bistüri ile temizlenmiştir. Eserin cilt ve metin kısmı onarıldıktan sonra, metin kısmı nişasta ile sırtta yapıştırılmıştır.

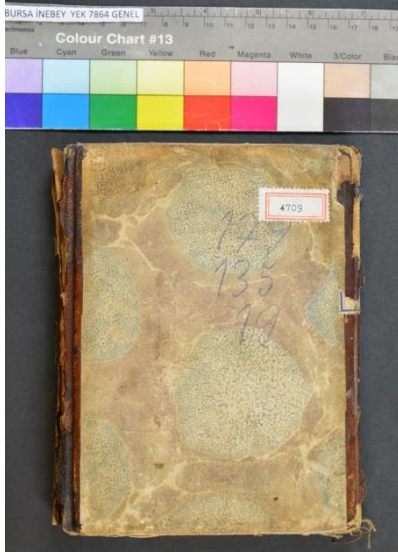
Eserin baş, etek ve ön kenar kısımlarının testere ile kesilmiş olduğu düşünülmektedir.

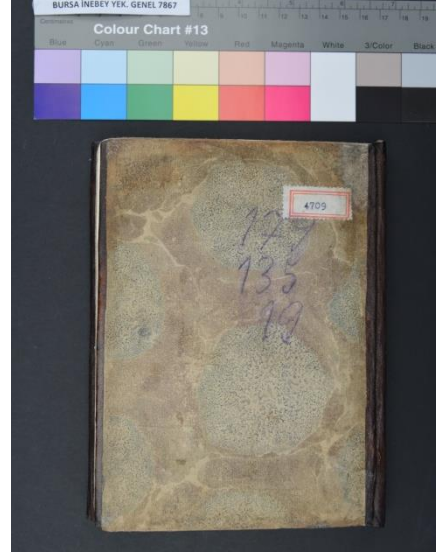
Kumlu ebru ile kaplanmış arka kapağın dış yüzeyinde parça kayıpları görülmüştür. Japon kağıdı; kuru pastel ve kuru boya ile desene uygun şekilde renklendirilerek yüzeye yapıştırılmıştır. Daha sonra % 2'lik metil selüloz ile kapakların yüzeyi sağlamlaştırılmıştır.

ÖNCESİ VE SONRASI

ÖN KAPAK

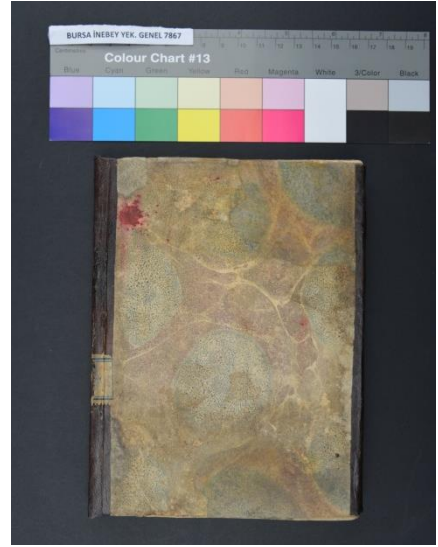
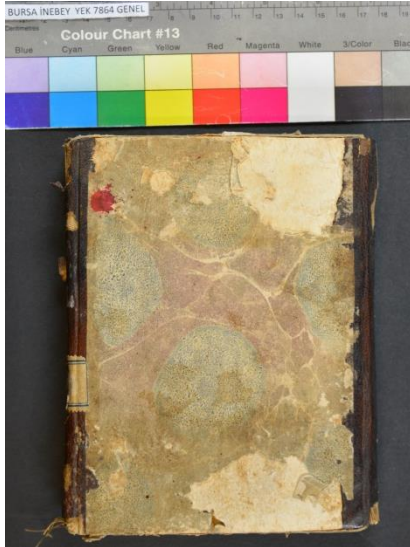

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

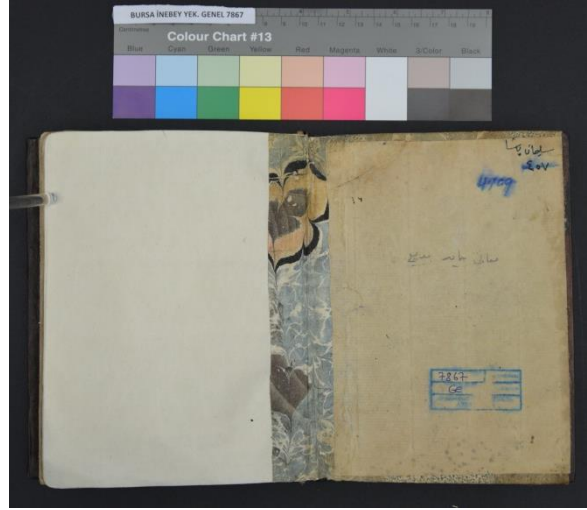
ARKA KAPAK

ÖN KAPAK İÇİ

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

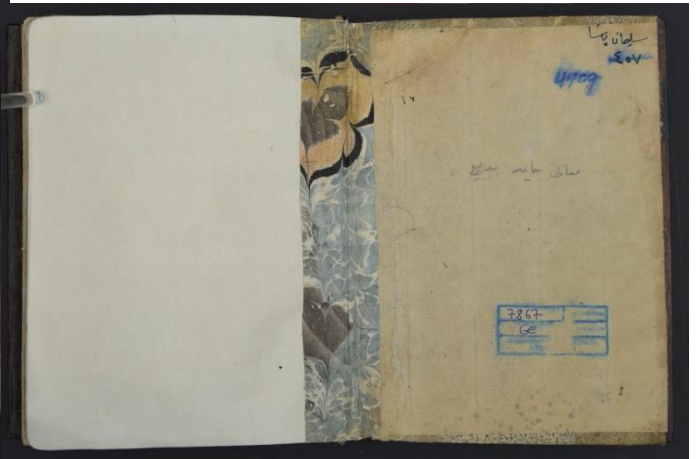
ARKA KAPAK İÇİ

ÖN KAPAK İÇİ-YAN KÂĞIT

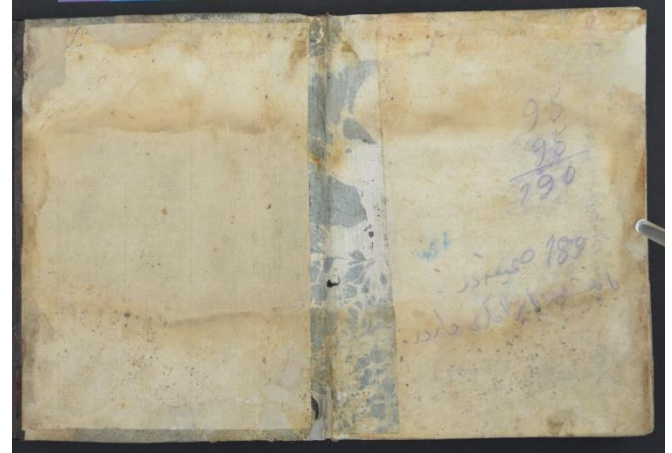
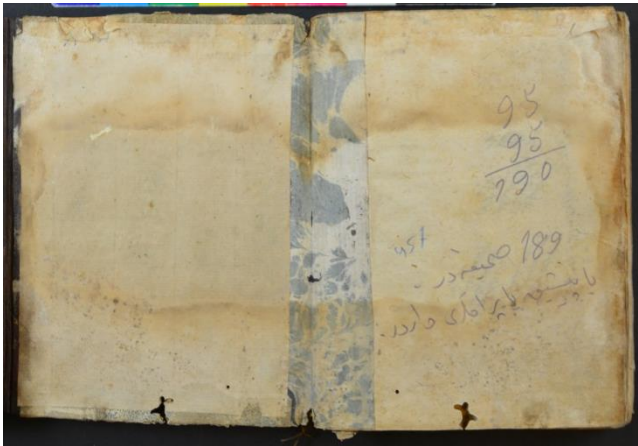

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

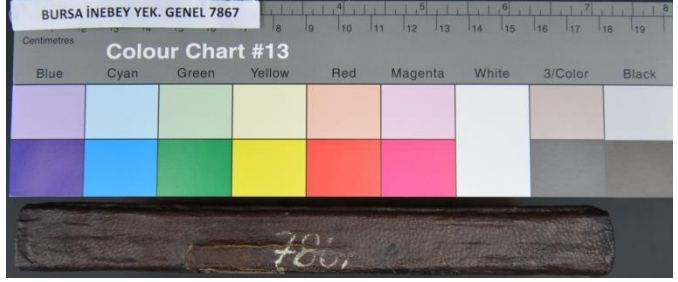
ARKA KAPAK İÇİ-YAN KÂĞIT

SIRT KISMI

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ÖN KENAR

BAŞ KISMI

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ETEK KISMI

İÇ SAYFA ÖRNEĞİ

Konservasyon Öncesi

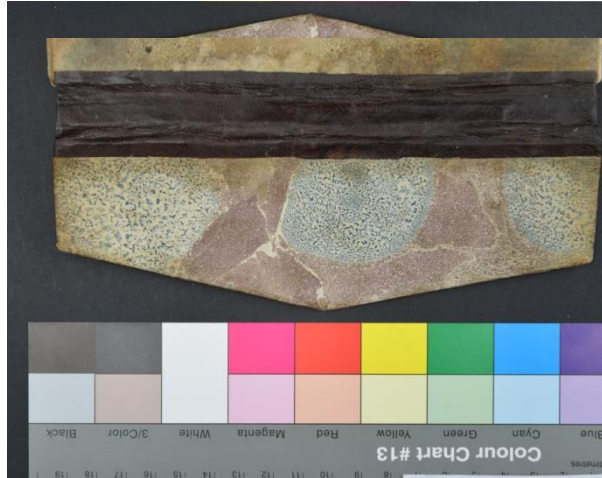
Konservasyon Sonrası

MIKLEB İÇİ

MIKLEB DIŞI

KONSERVASYON RAPORU ÖZETİ

Konservasyonu yapılan eserler, ameliyattan yeni çıkmış yaşlı hastalara benzer. Hassasiyetle ele alınmalı, sayfalar açılırken güç kullanılmalı, incelenirken dikkat ve özen gösterilmelidir. Saklandıkları koşullar düzenli olarak takip edilmeli, eserler kendileri için özel olarak hazırlanmış olan kutular içinde muhafaza edilmelidir. Depolandıkları alanlar periyodik olarak temizlenmeli gün ışığından ve UV içeren aydınlatmalardan uzak tutulmalıdır.

_ Sayfa numaralandırma işlemi yapılmıştır.	_ Eserin kolon dikişleri kısmen kopmuş olup ve sırt kısmının baş ve etek kısımlarındaderinin kaybolduğu, sadece orta kısmının mevcut olduğu görülmüştür. Eserin sırtı metin kısmından ayrılarak sulu işlem aşamasına başlanmıştır.
_ Eserin ilk hallerinin fotoları çekilmiştir.	_ %70 lik alkol + su ile eserin tümüne pamukla tampon yapılarak eser mikroorganizmalardan arındırılmış dezenfekte edilmiştir.
_ Eser incelenip, belgeleme formunun doldurulması.	_ Uygun kalınlıkta japon kağıdı seçilerek eserin eksik ve yırtık yerlerinin onarım işlemleri yapılmıştır.
_ Forma çizimi yapılmıştır	_ Metin kısmındaki eksik ve yıpranmış kısımların uygun kalınlıkta japon kağıdı kullanılarak onarımı yapılmıştır.
_ Eserin sırt dikişleri açılmış, ciltten ayrılması uygun görülmüştür.	_ Formalar bir araya getirilerek eserin sırt dikişi yapılmıştır.
_ Mikroorganizmalı bir eser olduğu için kuru temizlik işlemi yumuşak uçlu fırça ve hamur silgi kullanılarak dikkatli bir şekilde yapılmıştır.	_Kolon dikişleri yenilenmiş ve var olan orijinal şiraze tekrar esere yapıştırılmıştır.
_ Eski onarımlar çıkarılmış, kolon ve sırt dikişlerinde kopmuş ve dağılmış olan sırt derisinin baş ve etek kısımlarında eksik parça kayıplarının olması nedeni ile sırt kısmı metin kısmından ayrılarak formalar birbirinden ayrılmıştır ve forma dikişi yapılmıştır.	_ Cilt onarımı için deri traşlanıp, boyanarak ciltteki eksik kısımlar tamamlanmıştır.
_ Mikroorganizmalı bir eser olduğu için hassas fırça ve hamur silgi ile kuru temizlik işlemi yapılmıştır.	_ Daha sonra eserin bitmiş fotoğrafları çekilerek sunumu yapıp, teslim edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Erünsal, İ. E. (2008) Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, TTK, Ankara.
- http://www.inebey.yek.gov.tr/General/CallNews?n_id=2, Erişim Tarihi, 09.01.2015
- Gümüş, S. (1993) ‘‘Cürcani, Seyyid Şerif’’, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 8, s.134-136.
- Nittérus, M. (2000) ‘‘Ethanol as Fungal Sanitizer in Paper Conservation’’, Restaurator, 21(2):101-115.
- Teper, J., H., Straw, M. (2001) A Survey of Current Leather Conservation Practices. The Book and Paper Group Annual, Vol. 30 (pp 131-151).
- ‘Surface Cleaning’ http://cool.conservation-us.org/coolaic/sg/bpg/pcc/14_surface-cleaning.pdf, Erişim tarihi:09.01.2015
- «Kağıt Tamamlama», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim: <http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/KAGITTAMAMLAMA.pdf>
- «Cilt Tamamlama», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim: <http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/CILTTETAMAMLAMA.pdf>

KULLANILAN MALZEMELER

Malzemenin adı	Kullanılan oran	Kullanılma nedeni
Metil selüloz	%4	Eksik kısımların Japon kâğıdı ile tamamlanmasında yapıştırıcı olarak kullanılmıştır.
Japon kâğıdı	0,17-0,14 g/m ²	Eksik kısımların tamamlamasında ve sırt tamamlamasında kullanılmıştır.
Re-moistenable	RK-0/5 gr	Yüzey çatlaklarının onarılmasında kullanılmıştır.
Pamuk		Dezenfekte işleminde kullanılmıştır.
Alkol	%70 lik	Dezenfekte işleminde kullanılmıştır.
Keten iplik		Kolon ve forma ve şiraze dikişi yapımında kullanılmıştır.